

Міністерство освіти і науки України
Інститут модернізації змісту освіти

Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського
Інститут педагогіки НАПН України, відділ навчання мов національних меншин і зарубіжної літератури
Ізмаїльський державний гуманітарний університет Харбінський інженерний університет (Китай)
Кіонгінський національний педагогічний університет, м. Інчхон, Республіка Корея
Русенський університет імені Ангела Канчева, Болгарія
Шуменський університет імені Єпископа Костянтина Преславського, Болгарія
Кагульський державний університет імені Богдана Петричейку Хашдеу, Молдова
Тараклійський державний університет імені Григорія Цамблака, Молдова

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Збірник наукових праць

за матеріалами Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 205-річчю
Університету Ушинського

(6 червня 2022 року, м. Одеса)

rokiv «Dytyna» [Educational program for children from two to seven years «Child»] / scientific manager of the project V. O. Ognevyyuk. K. : Kyiv University named after V. Grinchenko. Kyiv: Kyiv, Univ. V. Hrinchenko. 440 p.

ОПТИМІЗАЦІЯ НАВЧАННЯ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ НАДЗВИЧАЙНОЇ СИТУАЦІЇ

Просенюк Анжела Іванівна, кандидат педагогічних наук, старший викладач
ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського» (Україна)

Анотація. Робота присвячена вивченню та аналізу особливостей оптимізації здобувачів вищої освіти до умов навчання, ефективність якого залежить не тільки від технічної організації освітнього процесу, але й від створення особливого комунікативно-особистісного середовища, в якому формується взаємодія між здобувачами вищої освіти, викладачами та іншими суб'єктами освітнього процесу, від можливостей адаптації до навчання в умовах надзвичайної ситуації.

Ключові слова: освітнє середовище, тривожність, стресостійкість, дистанційне навчання, надзвичайні ситуації.

OPTIMIZATION OF FUTURE SPECIALISTS IN PRESCHOOL EDUCATION IN AN EMERGENCY SITUATION

Prosenyuk Angela, Candidate of Pedagogical Sciences, Senior Lecturer, State Institution "South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushinsky" (Ukraine)

Abstract. The work is devoted to the study and analysis of the features of optimization of higher education students to the learning environment, the effectiveness of which depends not only on the technical organization of the educational process, but also on creating a special communicative and personal environment process, from the possibility of adaptation to learning in an emergency.

Key words: educational environment, anxiety, stress resistance, distance learning, emergency.

Актуальність нових досліджень в царині освіти зумовлена зростанням вимог до професіоналізму та підготовки майбутніх вихователів, для яких вельми значущим є вивчення ситуацій, явищ, подій, у яких доводиться виконувати свій професійний обов'язок. У цій соціально-педагогічній парадигмі гостро постає питання формування особистості здобувача вищої освіти та особливості його психоемоційної сфери. Ця проблема є актуальною у будь-якій соціальній ситуації, а в умовах низки надзвичайних ситуацій техногенного та антропогенного походження (пандемія та пов'язане з нею збільшення соціальної дистанції, воєнна агресія на території нашої країни, ядерний шантаж, збільшення людських жертв) загострюється якнайбільше.

Сучасні виклики суспільства, трансформації вищої школи та її перехід на дистанційну або змішану форму навчання потребують активного пошуку нових форм та методів навчання, їхньої спрямованості на вдосконалення та модернізацію традиційного освітнього процесу.

Сьогодні професійна підготовка здобувачів вищої освіти в галузі педагогіки не має зводитися лише до засвоєння основних професійних компетентностей. Йдеться про організацію такого освітнього простору, основною метою якого є формування активної, адаптивної, стресостійкої та психологічно збалансованої особистості освітянина, здатної до успішного функціонування у постійно змінюваних умовах, невизначених ситуаціях сучасного життя. Однак ефективність усіх цих процесів багато в чому залежить від комунікативного та

особистісного середовища, в якому формується взаємодія між здобувачами вищої освіти, викладачами та іншими суб'єктами освітнього простору, від можливостей адаптуватися до дистанційного та змішаного навчання.

Зазначимо, що для студентів педагогічних вищих навчальних закладів, як представників соціальної сфери діяльності суспільства, особливо важливо оптимізувати освітній процес, оскільки наразі вимушено спрощено значний відсоток раніше прийнятних та навіть обов'язкових до виконання прийомів та методів у роботі вихователя ЗДО як-от: привітання у вибраній вихованцями спосіб, прийом тактильного інформування тощо.

Також наразі система освіти України у всіх її ланках змушена прийняти появу таких понять, як: студент, який перебуває у вимушеній еміграції, учень, який тимчасово вибув за межі країни, вихованець – емігрант, що також спонукає на пошук нових дієвих способів забезпечення безперервного освітньо-виховного процесу.

У зв'язку з цим важливим складником сучасних педагогічних технологій навчання у вищій школі стає теоретичне та емпіричне вирішення проблем адаптації здобувачів вищої освіти до умов вищої школи та процесу навчання в умовах буремного сьогодення як стресової ситуації. Щодо виконання соціально-педагогічних завдань, зумовлених входженням вищих України у єдиний Європейський освітній простір, особливого значення набуває дослідження індивідуальних реакцій студентської молоді у скрутних соціальних умовах навчання. Це складний виклик, що привносить у педагогічне освітнє середовище надзвичайні складнощі та проблеми, від розв'язання яких залежить не тільки майбутнє педагогічної освіти, але й якість підготовки до життя цілого покоління.

Крім того, навчання онлайн в умовах надзвичайної ситуації антропогенного походження посилює вигорання усіх учасників освітнього простору, оскільки супроводжується не тільки фізіологічними процесами (втомлюваність очей та погіршення зору, гіпоактивність або постійне перебування в статичній позі й пов'язане з цим перевантаження хребта та збільшення вірогідності скаліотичної хвороби тощо), але й психоемоційними, викликаними складнощами із засвоєнням нових знань, оскільки в разі гальмується задіяння усіх аналізаторів у процесі навчання. Це, звичайно, призводить до погіршення процесу запам'ятовування, уваги, уяви, концентрованості на головному.

Методологічну основу дослідження склали положення психолого-педагогічної науки про структуру особистості та її зв'язок з діяльністю (Г. Костюк); проблема психічних станів здобувачів вищої освіти, що виникають в освітньому просторі вищої школи (Л. Дика, Г. Зараковський, В. Маришук та ін.) та їхній вплив на ефективність процесу освітньої діяльності (К. Абульханова-Славська, М. Левітов, О. Чебікін, С. Гапонова, А. Прохоров, та ін.).

В зарубіжній педагогіці проблемам дистанційного навчання, особливостям його організації та впливам на особистість здобувача вищої освіти присвячені дослідження В. Майєра, С. Моор, Дж. Тейлора та ін.

Отже, актуальність проблеми визначається її недостатньою розробленістю та викликами суспільства, оскільки зараз МОН не лише вивчає та впроваджує зарубіжний досвід онлайн навчання та організації індивідуальних консультацій, але й намагається зробити українську систему освіти гнучкою, оптимальною та привабливою для здобувачів вищої освіти. Враховуючи це, недостатньо розробленими залишаються питання індивідуальних реакцій студентів на перебування у нових умовах, функціональні стани під час дистанційного навчання та педагогічні критерії їхнього оцінювання.

Методи. Відповідно до актуальності досліджуваної проблеми був укладений методичний комплекс, до якого було включено методи бесіди, інтерв'ю, анкетування та психодіагностичного обстеження, а саме: «Шкала реактивної та особистісної тривожності» Спілбергера-Ханіна. Вимірювання тривожності є важливим поведінковим маркером того, як протікає процес навчання в умовах дистанційного навчання. Наявність певного рівня тривожності є природною та навіть обов'язковою формою активності здобувача вищої освіти під час упровадження дистанційного навчання. Шкала Спілбергера-Ханіна дозволяє дослідити ступінь прояву двох основних видів тривожності – особистісної та реактивної (ситуативної).

Особистісна тривожність активізується при сприйнятті зовнішніх стимулів, які інтерпретуються як загрозливі або невизначені; реактивна (ситуативна) тривожність характеризується емоціями, що переживаються суб'єктивно: напруження, нервозність тощо та є емоційною реакцією на стресову ситуацію, різною за інтенсивністю та динамікою.

Перед впровадженням вищезазначеного комплексу методів було здійснено аналіз умовисновків науковців з питань використання дистанційного навчання та занурення студентів у формат онлайн навчання в умовах стресогенної ситуації.

На основі аналізу науково-дидактичної бази досліджень І. Герасименко виділяє визначальні методи управління освітньою діяльністю та способами навчання, до яких відносить програмно-апаратні засоби, які працюють на основі ІКТ, комунікаційних мереж та систем і активно застосовуються віддаленими у просторі суб'єктами освітнього процесу при активній та керуючо-консультативній ролі викладача [2]. Тобто вчена визначає дистанційне навчання у закладі вищої освіти як самодостатній мультимедійним, модульним, є багатofункціональним й апаратно-програмним комплексом, заснованим на широкому використанні суб'єктами освітнього процесу web-технологій [2].

Неоднозначність трактування змісту дистанційного навчання можна відстежити і у зарубіжних джерелах. Так, Дж. Тейлор запропонував досить широкую класифікацію дистанційного навчання, яка містить: заочне навчання; застосування одnobічних засобів передавання знань (друковано-інформаційні матеріали, інтерактивні мультимедіа тощо); заняття у прямому ефірі; відео- та аудіозаписи лекцій; гнучке навчання із використанням сучасних освітніх платформ [4].

Не дивлячись на те, що дистанційне навчання створює принципово нове освітнє середовище, коли здобувач вищої освіти має можливість індивідуально отримувати необхідну інформацію у стислі терміни, користуючись різноманітними інформаційними джерелами, воно не позбавлене суттєвих недоліків, які не завжди в науці враховуються, а саме: труднощі у встановленні та підтриманні міжособистісних контактів, впровадження індивідуального підходу для оптимізації процесу навчання, мотивування здобувачів вищої освіти, відповідності поведінки викладача умовам дистанційного навчання тощо [1, с.13].

Емпіричне дослідження проводилося методом зрізів – у процесі семестрового дистанційного навчання та в сесійний період. Як показав аналіз нечисленних досліджень та бесіди зі здобувачами вищої освіти – потенційними фахівцями дошкільної освіти, саме проведення залків та іспитів у період карантинних обмежень та дистанційного навчання внаслідок нової хвилі надзвичайної ситуації є для них найбільш вираженим стресовим чинником, який призводить до змін функціональних станів організму. З одного боку, дистанційне проведення іспитів мобілізує здобувачів вищої освіти, стимулює до більш інтенсивної підготовки до іспиту, сприяє підвищенню самооцінки та впевненості у своїх можливостях, відволікає від постійної зосередженості на негативних новинах, а з іншого – несе у собі підвищену зовнішній контролювальний складник, негативно впливає на соматичний стан, викликає тривогу, проявляє в різній мірі дитячі фобії, гальмує процеси взаєморозуміння в академічних групах тощо.

Також наявний стан у суспільстві відображався як чинник зміни часового складника життєдіяльності та поведінки, що виражається у порушенні режиму дня, соціально-рольових функцій, формування професійно-педагогічних компетенцій та якості академічної успішності.

Необхідно відзначити, що поведінкові ознаки стресу також суттєво зменшилися внаслідок процесу інформаційно-просвітницької роботи, яка проводилася на факультеті та в академічних групах з питань щодо: нормативної та правової бази, юридичних стандартів, захищеності дорослих та дітей в умовах надзвичайної та стресогенної ситуації, правил поведінки в умовах надзвичайної тривожності, запобіжних дій тощо.

Було також проведено роботу з питань безпеки життєдіяльності майбутніх вихователів дітей дошкільного віку в інформаційному просторі з використанням методів боротьби зі стресогенною інформацією та подолання панічних атак, відстоювання активної позиції, збереження ментального, психічного, соціального здоров'я, оскільки динаміка тривожності у

ситуації невизначеності підсилює переживання людиною емоційного напруження у вигляді високої тривожності, очікування непримностей, зниження когнітивних функцій, що відображається на ефективності діяльності тощо. Тобто тривожність є цілісною і складною системою зовнішніх та внутрішніх проявів. До зовнішніх проявів тривожності традиційно відносять порушення будь-якої діяльності (у контексті дослідження – освітньої). Для вивчення рівнів тривожності, стійкої або такої, що загострюється у невизначених ситуаціях, був використаний опитувальник Спілбергера-Ханіна.

Результати й обговорення. Аналіз розподілу даних показав, що в період дистанційного навчання у 35% здобувачів вищої освіти виявлений високий рівень ситуативної та особистісної тривожності, а у 40% - середній. Відповідно до нашого припущення у сесійний період при дистанційній формі складання заліків та іспитів зафіксовано підвищення рівня ситуативної тривожності: у 48% виявлений високий рівень, а у 53% респондентів – середній рівень. Під час роботи зі студентами в позааудиторний час під час та після проведення вищезазначених заходів показники ситуативної та особистісної тривожності були нижчими: у здобувачів вищої освіти високий рівень ситуативної та особистісної тривожності становив 30%, середній- 38%, що засвідчило необхідність педагогічного супроводу з відповідним змістовим навантаженням. Припускаємо, що логічно вибудована та впроваджена експрес методика зі здобувачами вищої освіти щодо норм та моделей поведінки в умовах дистанційного навчання та надзвичайної ситуації матиме терапевтичний ефект, що, неодмінно сприяє оптимізації освітнього процесу в цей вимогливий на радикальні рішення час.

Висновок. Сучасне соціальне життя вимагає від молодих фахівців сформованість низки інноваційних компетенцій, зануреність у професійну підготовку, а заклади вищої освіти мають надавати не тільки якісні, інформаційно насичені навчальні дисципліни, але й створювати умови щодо особистісного та соціального розвитку здобувачів вищої освіти. Одним із нагальних питань є впровадження сучасних педагогічних технологій, в тому числі й дистанційного навчання.

Дистанційне навчання у XXI столітті – особливо мобільному та тривожному періоді історії людства – це особливий освітньо-інформаційний простір, орієнтований на задоволення освітніх потреб сучасної людини, яка увійшла в нову (діджиталізовану) еру життєдіяльності. Крім того, дистанційне навчання позбавлене головного недоліку традиційного, а саме надання навчального матеріалу у готовому вигляді, що суттєво гальмує розвиток креативності здобувачів вищої освіти. Аналіз проведеної роботи може свідчити про суттєвий вплив освітнього процесу та форми навчання на фізичний та психологічний стани майбутніх фахівців дошкільної освіти, але не є підставою критичного ставлення до дистанційного навчання як інноваційної форми здобуття освіти, оскільки сесійний період завжди є посилюючим тлом для зростання особистісної тривожності і не є провідною ознакою дистанційного навчання.

Перспективу подальших досліджень убачаємо в забезпеченні фрагментів оптимізації освітнього процесу майбутніх фахівців дошкільної освіти засобом музикотерапії, оскільки значним здобутком дистанційного навчання є необхідність здобувати знання максимально самостійно й творчо.

Список використаних джерел:

1. Варсар Т. Дистанційна освіта в сучасній освітній діяльності. Українознавство. 2005. №1. С.11-16.
2. Герасименко І. В. Створення навчального курсу в системі електронного навчання на базі Moodle. Педагогічний альманах: Зб. наук. пр. Редкол. В. В. Кузьменко та ін. Херсон: КВНЗ “Херсонська академія неперервної освіти”. 2012. № 16. С. 109-115.
3. Технологія розробки дистанційного курсу: Навчальний посібник / За ред. В. Ю. Бикова та В. М. Кухаренка. Київ: Міленіум. 2008. 235 с.
4. Taylor J. Fifth Generation Distance Education. Higher education. Report No. 40. 2001. Pp.1- 8.

References:

1. Varsar, T. Distance education in modern educational activities. Ukrainian studies. 2005. №1. Pp. 11-16.
2. Gerasimenko, I.V. Creation a traning course in the e-learning system based on Moodle. Pedagogical almanac: collection of scientific works. Editor board. V.V. Kuzmenko and others. Kherson: "Kherson Academy of Continuing Education". 2012. №16. Pp.109-115.
3. Distance learning technology: Tutorial / Editor board V. U. Bukova and V. M. Kuharenko. Kuiv: Milenium. 2008. 235 p.
4. Taylor, J. Fifth Generation Distance Education. Higher education. Report No. 40. 2001. Pp.1 - 8.

СЕРЕДОВИЩНИЙ ПІДХІД У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДО ОЗНАЙОМЛЕННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ДОВКІЛЛЯМ

Руденко Юлія Анатоліївна, доктор педагогічних наук, доцент, доцент кафедри теорії і методики дошкільної освіти ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського»

Станіслава Діхтяренко, здобувачка факультету дошкільної педагогіки та психології, Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського», вул. Старопортофранківська, 26, м. Одеса, Україна

Анотація. У статті розглянуто середовищний підхід у підготовці майбутніх вихователів до ознайомлення дітей дошкільного віку з довкіллям.

Ключові слова: майбутні вихователі, середовищний підхід, довкілля, діти дошкільного віку, підготовка.

ENVIRONMENTAL APPROACH IN PREPARING FUTURE EDUCATORS TO ACQUIRE PRESCHOOL CHILDREN WITH THE ENVIRONMENT

Stanislava Dikhtyarenko, candidate of the Faculty of Preschool Pedagogy and Psychology, State Institution «South Ukrainian National Pedagogical University named after K.D. Ushinsky», Odesa, Ukraine

Rudenko Yulia Anatolievna, Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Department of Theory and Methods of Preschool Education, the State Institution "South Ukrainian National Pedagogical University named after K.D. Ushinsky, Odesa, Ukraine

Abstract. The article considers the environmental approach in the preparation of future educators to acquaint preschool children with the environment.

Key words: future educators, environmental approach, environment, preschool children, training.

Вступ. У сучасній дошкільній освіті наявні запити суспільства щодо змін у матеріальному та духовному житті у взаємозв'язку людини з довкіллям. Відповідно до нової редакції Базового компонента дошкільної освіти передбачається досягнення єдиної ключової мети – забезпечення повноцінного та щасливого проживання дитиною дошкільного дитинства, підтримання та створення сприятливих умов у безпечному середовищі – природному, предметному та соціальному оточенні. Результатом чого має стати набуття дитиною дошкільної зрілості та психічного розвитку особистості.